

Sermo in sanctum Eliam prophetam

Λόγος εἰς τὸν ἅγιον Ἡλίαν, τὸν προφήτην

Ἐσυχίαν δότε μοι, κλίνατε τὰς ἀκοὰς ἐκφράσαι διήγησιν τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου Ἡλιοῦ, ὅσπερ τῆς θερμότητος ζῆλον ἐπεδείξατο, αἰεὶ πάντας σπεύδων Θεῷ μόνῳ προσκυνεῖν. Ὡς εἶδε λαὸν πολλὰ ἀθέμιτα πράττοντα, ἐκνεύσαντας ἐκ Θεοῦ εἶδωλα προσκυνοῦντας, θυμοῦ πλησθεὶς καὶ ζήλου, ὄμμα τείνας, οὐρανὸν γλώσση τοξεύσας, λόγῳ τὸν οὐρανὸν ἔφθασεν. Ἰδὼν τε οὕτω λαὸν πλανώμενον ὑπὸ δαίμονος, παρήνει πειρώμενος ἐκ τῆς πλάνης ἀποσπᾶν. Ἰδὼν Ἡλίας ταπεινωθέντα λαὸν πλήθει εἰδώλων, καὶ πάντας τοὺς προφήτας ἐξ ἀνόμων κτανθέντας, ζήλου πλησθεὶς καὶ πολλοῦ θυμοῦ, ἐπὶ λαὸν ἄνομον λόγον ὄρκου ἐκπέμψας τὸν οὐρανὸν ἔδησε, τὰ νέφη ἐσφράγισε τοῦ μὴ βρέχειν, τὸν εὐσπλαγχνον Θεὸν ἔπεισε λόγον δούλου τελέσαι. Βουλόμενος ἐνδείξει τοῖς πταί 56 σασι τὴν ἰσχὺν τοῦ ἀγαθοῦ Δεσπότη, κατ' αὐτοῦ αὐτοῖς ὁμνύει λέγων· ζῆ γάρ, φησί, Κύριος, οὗ ἐνώπιόν εἰμι, οὐ μὴ ἔλθῃ ὑετὸς ἢ δρόσος ἐπὶ τὴν γῆν, εἰ μὴ διὰ στόματος λόγων ἐμῶν χειλέων. Θαῦμα γὰρ παράδοξον ἐγένετο παρ' αὐτῷ! Ὁ γὰρ εὐσπλαγχνος Θεὸς λόγον εὐθύς ἀκούσας δούλου ζῆλον ἔχοντος, κατ' αὐτοῦ ὁμόσαντος, εὐθύς ἀνεπλήρωσε τὴν ἐκείνου κατ' αὐτῶν ἐν τῷ θεϊκῷ ζήλῳ γενομένην πρόρρησιν. Κλεισθέντος δὲ οὐρανοῦ καὶ σφραγισθέντων νεφῶν, ἅπαντα ἐξηράνθη ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. Ἄμπελος ἐξηράνθη, σίτος οὐκ ἐβλάστησε, πᾶν δένδρον καρποφόρον ἀπέκρυψε τοὺς καρπούς. Ἡ γῆ καρπὸν οὐκ ἔδωκε, χλόη οὐκ ὤφθη ἐν τῇ γῆ, καὶ ἀπλῶς ὁμοῦ πᾶν χλοερὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἐκρύβη, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ δένδρα ἠφανίσθη ἐξ αὐτῆς, ἐκλείψασιν ὕδασι ἀποφάσει Ἡλιοῦ. Οὐρανοῦ οὖν δεθέντος τοῦ μὴ βρέξει ὑετόν, ὁ εὐσπλαγχνος ἐπλήρου τὴν ἀπόφασιν Ἡλιοῦ· καὶ γε μὴ βουλόμενος ἐπίορκον ἐνδείξει τὸν δοῦλον ὁ Δεσπότης ὁμόσαντα κατ' αὐτοῦ πληρῶσαι τὸν ὄρκον, ἐπειράτο τοῦ λοιποῦ τὸν δοῦλον μεταβαλεῖν ἐξ ὄργῆς εἰς οἰκτιρμούς. Ἐπέτρεψε γὰρ αὐτῷ ἐν χειμάρρῳ 57 καθῆσθαι καὶ τροφήν ἀπέστειλε δι' ὀρνέου τοῦ κόρακος. Ὅμως δὲ ὁ εὐσπλαγχνος θέλων τὸν κόσμον σῶσαι, μεταβαλὼν Ἡλίαν ἐξήρανε τὸ ὕδωρ, ὅπως τούτου διψήσας καὶ συχνὸς τοῖς πταίσασι λύση τὴν ἀπόφασιν, ἣν ζηλώσας ἔδησεν. Ὁ δὲ θερμὸς ζηλωτὴς οὐδὲ οὕτως ἔκλινε λύσαι ἄπερ ἔδησεν, ἀλλ' ἔμεινεν ἄκαμπος. Ὁ δὲ Κύριος ὡς εἶδε τὸν Ἡλίαν τῇ πολλῇ μένοντα ὠμότητι καὶ ἀνένδοτον ὄντα, ἄλλην ἀφορμὴν προσφέρει τῷ δικαίῳ· ἄπελθε, φησὶν, εἰς Σαραφθίαν τὴν πόλιν. Ἰδοὺ γὰρ ἐντέλλομαι <ἐκεῖ> χήρᾳ γυναικὶ ὥστε διαθρέψαι σε ἐν τῷ αὐτῇ ἀνάγκῃ. Ὡς εὐσπλαγχνία Θεοῦ! Μακρὰς ὁδοῦ προστάττει τῷ δικαίῳ βαδίσαι, ἵνα διερχόμενος διὰ τῆς οἰκουμένης θεωρήσῃ τὴν φθορὰν τῆς γῆς καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, καὶ λύση τὸν οὐρανόν. Ἦν <γὰρ> ἰδεῖν πρεσβύτας φθειρομένους ἐν λιμῷ, νεανίσκους δὲ πάλιν εὐμεγέθεις τῷ εἶδει, τοὺς τρόπαια καὶ νίκας ἐν πολέμοις στήσαντας, ἄφνω πίπτοντας χαμαὶ καὶ τὸ ζῆν ἐκλείποντας. Ὅμοίως δὲ καὶ βρέφη μασθοὺς ἔλκοντα μητέρων ἔθνησκον οὐκ ἔχοντα γάλα εἰς διατροφήν. Ἐξεδίδου ἢ μήτηρ τὸν <μασθὸν ἴδιον>, τὸ δὲ γάλα οὐκέτι ἠδύνατο παρασχεῖν, διὰ τὸ ξηρανθῆναι τὴν θη 58 λὴν ἐκ τοῦ λιμοῦ καὶ διὰ τὸ τὴν σάρκα ἐκ τῆς δίψης τηχθῆναι· λαμβάνον τε τὸ βρέφος τὸν μασθὸν κατέτεινεν ἐν τῷ στόματι ἔλκον, τροφήν δὲ οὐχ εὗρισκε. Συνέβαινε πολλάκις ἐν τῷ εἶναι τὸν μασθὸν ἐν τῷ στόματι τοῦ βρέφους ἐκλείπειν τὸ νήπιον· συνέκλεισε δὲ ἐν τάφῳ καὶ τὴν τούτου μητέρα. Συνεῖχε δὲ ἅπαντας συμφορὰ ἀνείκαστος· νύμφη γὰρ καὶ νυμφίος ἐν παστῷ ἀπέθνησκον καὶ ἀντὶ εὐφροσύνης σφοδρὸν πένθος ἠγειραν· καὶ ὀρώντος τοῦ πατρὸς τελευτᾶ ὁ υἱός· ὁ δὲ τοῦτον γεννήσας προσκομίσας ἔθαψεν. Ἐν δὲ τῷ ὑποστρέφειν αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν εὗρε τὴν θυγατέρα ἐκνεύσασαν ἐκ λιμοῦ· καὶ νομίσας εὐρεῖν

ἐν τῷ οἴκῳ ἄνεσιν εὔρε διπλὴν συμφορὰν, τεθνηκυίας τῆς παιδός. Ὁ δὲ καὶ ἐπὶ ταύτην δείξας σφοδρὸν κοπετόν, κατέθετο ἐν τῇ γῆ καθὰ καὶ τὸ πρότερον. Ἐν δὲ τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν θύραις τοῦ μνημείου ἦλθεν ἐπαγγελία καὶ αὐτὴ ἐλεεινὴ· ὅτι ἐτελεύτησεν ἀδελφὸς ἢ ἀδελφή, ἢ τις ἐκ τῶν συγγενῶν ἢ τῶν γνησίων φίλων. Ἐκεῖνος δὲ ἀκούσας καὶ μὴ φέρων τὴν θλίψιν τῆς λύπης καὶ τοῦ λιμοῦ ἀπέπνευσεν ἐκεῖσε. Καὶ γέγονεν ὁ τόπος τάφος ὁμοῦ καὶ θάπτης· ἐν γὰρ τῷ θάπτειν ἄλλον εὔρεθι θαπτόμενος. Συνέβη δὲ πολλάκις τὸν κηδεύσαντα, ἵνα ὑφ' ἐτέρου κηδευθῆ ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ. Ὡς 59 περ γὰρ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης εἰσέρχονται συνεχῆ ἐπάλληλα ἀνέμοις κινούμενα, οὕτως ἤρχοντο τότε συμφοραὶ τοῖς ἀνθρώποις ἐξ ἀνάγκης τοῦ λιμοῦ καὶ τῆς δίψης τῆς πολλῆς. Ἦν γὰρ ἰδεῖν θέαμα χαλεπὸν καὶ σφόδρα ὀδυνηρὸν ναυάγιον ἐν τῇ γῆ, ὡς ἐν ταῖς ἡμέραις Νῶε· οὐ μόνον γὰρ ἄνθρωποι ἀπέθνησκον, ἀλλὰ καὶ τὰ κτήνη καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ. Ὡς ζηλωτὰ Ἥλια, νόμιζον ὅτι ἄνθρωποι ἤμαρτον τῷ Κυρίῳ, πλανηθέντες ὑπὸ τοῦ Ἐχθροῦ. Τὰ βρέφη τί ἤμαρτον; Τὰ κτήνη καὶ θηρία καὶ πετεινὰ τί ἤμαρτον; Ὅτι καὶ ταῦτα πάντα ἐξέδωκας τῷ θανάτῳ. Κἂν τούτους ἀναίτιους ὄντας ἐλέησον καὶ δὸς ὑετὸν ἐν τῇ γῆ! Τῷ δὲ θερμῷ Ἥλιᾳ οὐδὲν τῶν τοιούτων ἔμελλεν. Οἱ πλούσιοι χρημάτων ἐφθάρησαν ἐν λιμῷ, ὁμοίως καὶ ἐν δίψει, μὴ ὀφθέντος ὑετοῦ. Ἄλλ' ὁ πάντων Δεσπότης αἰεὶ θέλων οἰκτειρῆσαι τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, πάντα μηχανεύεται ἐφέλκων τὸν Ἥλιαν εὐσπλαγχνίαν ἐνδείξει. Ὡς δὲ οὐκ ἔπεισε διαλλάξαι τὴν ὀργήν, τότε ἐπιπέμπεται δεηθῆναι τῆς χήρας, καὶ αὐτῆς ἐλεεινῆς καὶ πενομένης σφόδρα. Ἐπιστὰς δὲ ὁ Ἥλιος ἔνθα ἐπετρέπετο, ἐθεάσατο τὴν χήραν ξυλάρια συλλέγουσαν. 60 Ἐπιγνοὺς οὖν τὴν ἐσχάτην πενίαν, τὴν οὔσαν ἐν αὐτῇ, ἠσχύνετο τοῦ λαλήσαι ἢ φθέγγασθαι πρὸς αὐτήν· ἅμα δὲ καὶ ἐρυθριῶν ἐπλήρου τὸ πρόσταγμα, καὶ οἶονεὶ ἀποτολμῶν μετὰ αἰδοῦς ἐφώνησε λέγων· γυναῖ, λήψη δὴ μοι μικρὸν ὕδωρ, ὅπως πῖω· τοῦτο γὰρ ἦν ὃ ἔδρησε μὴ δροσίσαι ἐπὶ τὴν γῆν. Καὶ ἡ χήρα πρὸς Ἥλιαν ἐβόησεν· ὦ ζηλωτά, ὅτι ὄρκω σῆς γλώττης ἐκλείσας τοὺς οὐρανοὺς τοῦ μὴ δοῦναι ὑετόν, ἐμοὶ ὕδωρ πῶς σὺ ζητεῖς; Ὅπερ τῇ γλώττῃ ἐχαλίνωσας καὶ κατέχεις ξηράνας τὴν γῆν, καὶ θανατοῖς πάντα τὰ ἐν αὐτῇ, πόθεν σοι ὕδωρ δώσω; Ὁ δὲ εὐθύς κατενύγη ἐπὶ τῷ λόγῳ τῆς χήρας, καὶ ἐκινήθη ἐν αὐτῷ ἐκ μέρους τι ἢ εὐσπλαγχνία. Ἡ χήρα δὲ ἀκούσασα τὴν φωνὴν τοῦ Προφήτου ὑπέσχετο δοῦναι αὐτῷ ὕδωρ, ὅπερ ἤτησεν. Ὡς δὲ ἀπῆει ἐκβαλεῖν, ἔτι ἔφησεν Ἥλιος πρὸς αὐτήν· λήψη δὴ μοι ἐν τῇ χειρὶ σου καὶ ψωμόν, ἵνα φάγωμαι. Ἡ δὲ εὐθέως ἐβόησε πρὸς Ἥλιαν· ζῆ Κύριος ὁ Θεός, εἴ ἔστι μοι ἐγκρυφίας, ἀλλ' ἢ ὅσον δρᾶξ ἀλεύρου τῷ ὄντι ἐν τῇ ὑδρίᾳ μου, ὡσαύτως δὲ καὶ ἔλαιον ὀλίγον ἐν τῷ καμψάκῃ· διὸ ταῦτα συνελεξάμην τὰ ξυλάρια τοῦ ποιῆσαι ἐμοὶ καὶ τῷ τέκνῳ μου, καὶ φαγόμεθα, καὶ ἀποθανοῦμεν. Ὡς δὲ ταῦτα ἀκηκώς, καὶ τῇ πείνῃ ἀγχόμενος, ἐν ἑαυτῷ ἐμελέτα λύσιν δεσμῶν 61 ἐπαγαγεῖν· ἀκούσας γὰρ τὰ ῥήματα τῆς χήρας τὰ ἐλεεινά, εὐθύς φθέγγεται πρὸς αὐτήν λόγον γέμοντα οἰκτιρμῶν· εἴσελθε οὖν καὶ ποιήσον πρῶτον ἐμοὶ ἐγκρυφίαν, καὶ εἶθ' οὕτω ποιήσον καὶ τῷ υἱῷ σου. Τάδε λέγει Κύριος· οὐκ ἐκλείψει ἡ ὑδρία τοῦ ἀλεύρου, οὔτε τὸ ἔλαιον ἐν τῷ καμψάκῃ, ἕως ἂν δώῃ Κύριος ὑετὸν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ βλαστήσῃ, ὡς καὶ πρῶην, τροφήν πᾶσι τοῖς ἐν αὐτῇ. Ὡς καὶ μὴ θέλων ἔγραφε λύσιν τῶν δεσμῶν τοῦ οὐρανοῦ· ὁ κόπος γὰρ τῆς πείνης τοῦτο ἑαυτὸν πράττειν ἠνάγκαζεν. Εὐθύς δὲ εἰσδραμοῦσα ἐσπούδασε τοῦ τελέσαι τὸν λόγον αὐτοῦ, ὄνπερ ἔφησε πρὸς αὐτήν, νοήσασα ἐν Πνεύματι αὐτὸν εἶναι τὸν προφήτην Ἥλιαν, τὸν δῆσαντα οὐρανὸν ἐν λόγῳ τῆς αὐτοῦ γλώττης, ἅμα δὲ καὶ πιστεύσασα τοῦ ἐκτελέσαι ἅπαντα, ὅσα πρὸς αὐτήν ἔφησεν ὁ δίκαιος. Ὡς δὲ λοιπὸν ὁ Ἥλιος κατώκησε σὺν τῇ χήρᾳ, καὶ ἐμπλησθεὶς ἐνέμεινεν ὠμότητι τῇ προτέρᾳ, πέμπει ὁ Θεὸς θάνατον τῷ παιδαριῷ τῆς χήρας, ἐφέλκων δὲ τὸν Ἥλιαν τοῦ προστάξαι λύσιν δεσμῶν. Ἡ δὲ χήρα ὅτε εἶδε θάνατον τοῦ υἱοῦ αὐτῆς, προσελθοῦσα τῷ Προφήτῃ μετὰ δακρῶν εἶπεν αὐτῷ·

οἷμοι, Θεοῦ προφήτα, ὑπὲρ πάντας ζηλωτά, <τί> ταύτην 62 μοι τὴν ὀδύνην τῆ ψυχῆ συνέβαλες, καὶ θρήνον ἀνίατον! Τί ζῶ ἐγὼ ἐν τῇ γῆ ἢ ἀθλία <μήτηρ>, ἐπεὶ τέκνον, ὃ εἶχον, παρέδωκας εἰς θάνατον; Ἔγνων ἐγὼ διὰ σὲ τοῦτο θανεῖν· πρὶν γὰρ ἔλθης ἐνταῦθα, εὐρώσσει μου ὁ υἱός· ἐν γὰρ λιμῶ χαλεπῶ καὶ δίψῃ ἀνεικάστω, σοῦ ἄξαντος ἐν τῇ γῆ, τραφέντες ἐζήσαμεν· νῦν δὲ σὺ ἐλθὼν πρὸς με τροφεὺς ὥφθης βρωμάτων, ὄλεθρος δὲ τέκνου οὗ εἶχον μονογενοῦς. Ἀναψύξασα λιμοῦ, ἐκλιμπάνω τοῖς θρήνοις· νομίζουσα βοηθεῖσθαι, καὶ ἔσχον προδότην· σύννοικόν σε λαβοῦσα, ἐσυλήθην τὸν υἱόν. Θρέψας ἡμᾶς ἐν λιμῶ, ἐξέδωκας θανάτῳ· ἔθρεψας θανατώσας μονογενῆ, ὃν εἶχον. Ἦν γὰρ εἶχον ἐλπίδα, ἐμὲ σὺ ἐστέρησας· ὄνπερ εἶχον ὀφθαλμὸν τῷ θανάτῳ ἔσβεσας. Ἐμὴν παραμυθίαν, σοῦ ἐλθόντος, ἀπόλλω. Εἰς τὴν σὴν συνάντησιν τὸν υἱόν μου ἐστερήθην· σοῦ γὰρ ἐλθόντος πρὸς με τέθηκέν μου τὸ τέκνον. Πικρᾶ πτώσει πέπτωκα στερηθεῖσα υἱοῦ ποθητοῦ! Τί γὰρ μοι ὄφελος τοῦ λοιποῦ ἄλευρα καὶ ἔλαιον εἰς πλησμονὴν βρωμάτων, τοῦ υἱοῦ μου θανέντος; Συνέφερε μοι μᾶλλον ἅμα πάντων φθειρεσθαι, καὶ μὴ ἐν τῇ πλησμονῇ στερηθῆναι τοῦ υἱοῦ μου. Τίς γὰρ ταῦτα τοῦ λοιποῦ φάγη, ἄπερ ἔδω 63 κας; Ἡ ποῖά μοι τὰ κέρδη ἔχειν τροφὰς εἰς πλησμονήν, στερηθεῖσα τῆς δόξης τοῦ μονογενοῦς μου υἱοῦ, οὗ εἶχον; Ἀπόλλυμαι θρηνοῦσα καὶ στενάζουσα δι' αὐτόν. Ὡς εἶθε μὴ εἶδόν σε, μηδὲ συντυχίαν σου εἶχον ἀκοῦσαι· οὐ γὰρ ἠθέλον στερηθῆναι τοῦ φιλάτου μου τέκνου. Ἦν <γὰρ> ἰδεῖν τὴν χήραν ταύτην καταλέγουσαν ὀδυρμὸν καὶ δάκρυα πρὸς τοῖς ποσὶν Ἥλια. Ὡς δὲ ταῦτα ἤκουσεν ὁ ζηλωτὴς Ἥλιας, ἀθυμήσας τῇ ψυχῇ εἰς προσευχὴν ἔσπευσε, καὶ στὰς τὸν Θεὸν παρεκάλει λέγων· λῦσον, Δέσποτα, δεσμὰ θανάτου ἐκ τοῦ υἱοῦ τῆς χήρας, καὶ ἀνάστησον αὐτόν. Ὁ δὲ εὐσπλαγχνος Θεὸς φωνῇ ἔφη πρὸς αὐτόν· λῦσον σὺ τὸν οὐρανόν, ὃν τῇ γλώττῃ ἔδησας, καὶ τότε κἀγὼ λύω θανάτου δεσμὰ, ἄπερ οἰκονομικῶς χάριν σοῦ ἐπήγαγον· βλέψον καὶ ἴδε, Ἥλια, πόσα πλήθη ἐφθάρη πρεσβυτῶν τε καὶ νέων, βρεφῶν ἅμα μητέρων. Ὅρα <καὶ> ἴδε δάκρυα πάσης τῆς οἰκουμένης· πῶς θρηνοῦντες πίπτουσι δεόμενοι ὑετοῦ! Μίαν μόνην γυναῖκα ὀρῶν δακρῦουσαν χάριν τοῦ υἱοῦ αὐτῆς δοκεῖς εἶναι εὐσπλαγχνος, πᾶσα δὲ οἰκουμένη ὀλοφυρομένη δακρῦει, καὶ ὀρῶν παραβλέπεις, ἕως πάντα ἐκλίπη; Οἶδα ὅτι ζηλώσας τὴν παιδείαν ἐπήνεγκας· ἐπίσταμαι, Ἥλια, μὴ 64 εἶναί σοι ὅμοιον. Τότε λέγει Ἥλιας πρὸς τὸν Δεσπότην αὐτοῦ· δὸς ζωὴν τῷ παιδίῳ καὶ λύω τὸν οὐρανόν. Μόνον ἀπάλλαξόν με ἐκ τῶν θρήνων τῆς χήρας, ἵνα μὴ ἐπὶ πλεῖον κλαίουσα ἐκθλίβῃ με. Ζήσαντος δὲ τοῦ παιδός, καὶ λαβὼν αὐτόν Ἥλιας, ἔδωκε τῇ ἰδίᾳ μητρί. Ἡ δὲ χήρα λαβοῦσα τὸν ἑαυτῆς υἱὸν μετὰ χαρᾶς μεγάλης λέγει πρὸς τὸν Ἥλιαν· νῦν ἔγνων σε ἀληθῶς ὄντα ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ, καὶ ῥῆμα ἀληθινὸν εἶναι ἐν τῷ στόματί σου. Τότε λέγει ὁ Θεὸς πρὸς Ἥλιαν· πορεύου καὶ λέγε τῷ Ἀχαάβ διδόναι μετῆ γῆ ὑετόν. Ἐλθὼν δὲ Ἥλιας πρὸς Ἀχαάβ, ἔφησε πρὸς αὐτόν ὅτι μέλλει διδόναι Κύριος ἐν τῇ γῆ αὐτοῦ ὑετόν, καὶ συναγαγὼν πάντα τὸν λαὸν τοῦ Ἰσραὴλ κατέσφαξε τοὺς ἱερεῖς τοὺς θύοντας τῷ Βάαλ. Ἐπιστρέψας δὲ πάντας τοῦ πιστεύειν ἐπὶ Θεὸν ζῶντα, ἀνελήφθη Ἥλιας ἐν πυρίνῳ ἄρματι ἐν συσσεισμῶ μεγάλῳ, ὥσπερ εἰς τὸν οὐρανόν, ἀφήσας τὴν μηλωτὴν ἐπάνω Ἐλισσαίου. Τῷ δὲ Θεῷ ἡμῶν εἶη δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.